

A vonat elmegy. Most egy miniszter beszél, majd a munkásokhoz lép, megdicséri őket és kiosztja a nép ajándékait. Neki is a kezébe nyom egy csomagot, megköszöni és boldogan tartja a kezében. Ekkor veszi észre feleségét, aki egy munkás küldöttség élén hatalmas vörös zászlót tart. A szél lengeti a zászlót és Julis kipirult arccal szorítja magához....

MÁRCIUSI NÉPMOZGALMAK

Irta: Kongó Tibor

*»Oh szabadság hadd nézünk szemedbe
Oly sokáig vártunk rád epedve,
Annyi éjen által, mint kísértet,
Bolygott lelkünk a világban érted.«*

(Petőfi Sándor)

Március az új élet kezdete, március a szabadság hava, a mult temetője. Március népeink legszentebb vágyainak kinyilatkoztatása és népmozgalmainak jelentőségét ily rövid írás formájában kimeríteni nem lehet. De új, szabad hazánkban, az egyenjogú népek demokratikus Jugoszláv Népköztársaságában a márciusi népmozgalmakról megemlékezni, nekünk magyaroknak nem csak történelmi hagyományunk parancsa, de időszerű eleven program.

A Jugoszláv Népköztársaság ragyogó emlékü napja, a fasiszta parancsuralmi rendszer megbuktatása, a náci-Németországgal kötött szegényteljes paktum felborítása is március havára: 1941 március 27-re esett. Forradalmi megmozdulás volt ez, a nép akaratának megnyilatkozása, mely inkább a harcot, a nélkülözést, a szenvedést választotta, mint a megszállást, a bilincseket. Ez a forradalmi megmozdulás volt a gyújtója, lángbetűs programadója a négyéves diadalmas népfelszabadító harcnak. A harc győzelme és vívmányai pedig lehetővé teszik a Jugoszláviában élő magyar népnek azt, hogy megünnepelje és helyesen értékelje történelmének két legnagyobb napját: 1848 március 15.-ét és 1919 március 21.-ét.

A jugoszláv nép márciusa és a magyar március eseményei csodálatosan kiegészítik egymást és oly nagy jelentőségűek, hogy az akkori mozgalmas és történelmi eseményekben igazán gazdag időkben is, világraszóló eseményekké nőttek.

Mik voltak az 1848-as sorozatos európai forradalmak indítókai? Milyen gazdasági körülmények készítették a jobbágyparasztságot, a munkásságot és a fejlődő polgári középosztályt arra, hogy erő-

szakos, forradalmi megmozdulásokkal vívja ki emberi szabadságát, gazdasági jogait és egyenjogúságát?

Mint tudjuk, 1848-ban Európaszerte megerősödött a harmadik rend: a polgári középosztály. Ez a feltörekvő, művelt és fejlődőképes népréteg rávetette magát nem csak a tudományra és irodalomra, hanem a gazdasági élet minden ágára, különösképp a kézműves és gyáriparra, kereskedelemre. Ezen új termelési ágak és közvelítői vonalak kiépítésével, az idők folyamán komoly tőkét gyűjtött, mint fejlődő újkapitalista réteg betört a feudális gazdasági rendjébe és rohamos gyarapodásával szétfeszíteni igyekezett a feudális és céhrendszerű gazdasági formákat. Egyes országokban a feszítő erőt jelentő társadalmi ellentétek, az egyenlőtlen történelmi fejlődés folytán különbözőek voltak ugyan, de a hajtóerő: a dolgozó népek siralmas élete, keserves valódása, minden országban megszülette fiait, az új eszmék harcosait, akiktől vágyaik megvalósítását, a megváltást várták.

Magyarországon a múlt század negyvenes éveiben a jobbágyság elnyomtatása, a kétkezüik munkájából élő dolgozók kiszármányolása és az ily módon kitermelt társadalmi ellentétek már tartáhatatlanná váltak. A parasztság, a munkásság és a polgárság legjobbiai már érezték, hogy a feudális bilincseibe verve nem élhet tovább az ország. És tízmillió jobbágy húsába vágta ezek a bilincsek. Az ország óriási többségével szemben élt és dőzsölt félmillió nemesség.

Milyen sora is volt a jobbágyságnak? Az adót ő fizette, a nemesség nem adózott. Természetnek 1/5-ét, a földesúri kilencet és papi tized formájában az úri rendnek adta. A dézsmán kívül a jobbágy »robottal« tartozott urának: évi 104 napon gyalogaapszámot (vagy évi 52 nap székérrobotot) kellett dolgoznia az úr földjén. A mezei közmunkákat (kulukot) a jobbágy végezte, az úrnócokat az ő fiaiból szedték össze. Földesura volt vádlója és ítélő bírója. Vadászni és halászni nem volt szabad, mert ennek élvezete és minden jövedelme az uraknak tartatott fenn.

A nagybirtokosok állandóan emelkedő jövedelmüket birtokaik nagyobbá-tételére, kikerekítésére használták fel. A nagybirtokok közé szorult, kevés szabad parasztbirtokokon a termelés mind nehezebbé vált. A jobbágyságnak óriási többsége pedig földtelen volt. 600.000 teljes jobbágy mellett egymillióra rúgott a zselé-családok száma. A jobbágyság az úrbéri terhek megszüntetését kívánta, szabad földet akart, melyen magának dolgozik, tehát gyökeres földreformot akart. A jobbágyságnak helyzetét, a munkásságnak nehéz gazdasági viszonyait használta fel a feltörekvő polgárság, a feudális nemesség és a nagybirtokos osztály ellen. **Élükön a fiatal forradalmi értelmiséggel, a polgárság és a sze-**

génynemesség fiai, hangot adtak a nép vágyainak, akaratának és lelkesen követelik az új idők eszméinek megvalósítását.

A felkelés 1848 január 6-án tör ki Messinában, 12-én már Palermóban van, 27-én Nápolyban, azután mint a meggyújtott kanóc végigszaladva az olasz félszigeten, Párist és Lisszabont érinti, majd Berlin, Bécs és Budapesten keresztül, útjában úgy veti szét a zsarnökság, a hűbéri rendszer régi, aláaknázott fellegvárait, hogy a felszabaduló nép örömebe a szabadság zászlajával együtt belepirul, a királyok és főpapok palástja alá húzódozó nemesség pedig belesápadt rémületébe.

A forradalom a vázolt politikai és gazdasági ionákságok folytán Magyarországon, nem csak Budapesten, de az egész magyar népben, nagyon jó talajra talált. Hogy hosszabb ideig lángolt és hadászati szempontokból nagyobb sikereket ért el, mint más tőle sokkal nagyobb népeknél, ez azért volt, mert a feudalizmus elleni gazdasági természetű harc, összefonódott az idegen abszolutizmus nemzettipró, gyarmatosító és kizsákmányoló bécsi rendszer elleni harccal: a nemzet függetlenségéért.

A párizsi februári forradalom azonnal mozgásba hozza a Pilsen kávéházban tanyázó radikális magyar ifjúságot, melynek vezére a költő Petőfi Sándor volt. Ez az ifjúság március 12-én az Ellenzéki Körben nagygyűlést tartott. Itt az összegyűlt tömeg előtt olvassák fel a 12 pontot, melyet mint nagyszerű dokumentumot ide iktatok:

Mit kíván a magyar nemzet? Legyen béke, szabadság és egyetértés.

1. Kívánjuk a sajtószabadságot, cenzura eltörlését.
2. Felelős magyar minisztériumot.
3. Évenkénti országgyűlést Pesten.
4. Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti őrséget.
6. Közös teherviselést.
7. Az úrbéri terhek megszüntetését.
8. Esküdtszéket, képviselőt és egyenlőség alapján.
9. Nemzeti bankot.
10. A katonaság esküdjék fel az alkotmányra, magyar katonákat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.
11. A politikai státuszfogyók hűcsáttassanak szabadon.
12. Kívánjuk az uniót Erdéllyel.

Egyenlőség, szabadság, testvériség!

Március 14-én megjött a bécsi forradalom híre. Másnap Petőfi Sándor és Jékai Mór a pesti nép hatalmas utcai tüntetése élén, megdöntik a gyűlölt cenzura rendszert, kinyomatják a 12 pontot és a Nemzeti dal. Kiszabadítják Táncsics Mihályt. A pesti forra-

dalom tüze átsap az egész országra. Megalakul az első felelős magyar minisztérium, Batthyány vezetése alatt. A megrémült bécsi udvar és a császár hozzájárul azonnal a forradalom vívmányaihoz, de közben alattomosan szervezni kezdi az ellenforradalmat. A birodalom nemzetiségeinek a horvátoknak, szerbeknek, cseheknek, oláhoknak szabadság mozgalmát, ügyes sakkhúzással saját uralmának erősítésére és a magyar nép szabadságharca ellen használja fel. Mikor a császár érzi a forradalom gazdasági vívmányaitól, az úrbéri terhek eltörlésétől, a földreformtól rettegő magyar főurak és magnások támogatását, báró Josika, István főherceg-nádor, Szögyény, báró Lédererék, Hrabovszkyak és a többiek árulását, azonnal visszavonja szavát és innepélyesen tett ígértét. Magyarország élére pedig a horvát ellenforradalom vezérért Jelachichot diktátorrá nevezi ki. Jelachich hadseregével átlépi a határt és mint királyi megbízott a pesti »lázadók« ellen indul. Szeptember 26.-án a császár Magyarország katonai diktátorává nevezi ki Lamberg altábornagyot, akit a feldühödött pesti nép, a fővárosba érkezésekor meggyilkol. Petőfi verséből ömlik a harag a király ellen, midőn ezt az eseményt megénekelte:

»Lamberg szívében kés, Latour nyakán
Kötél, s utánok több is jó talán,
Hatalmas kezdesz lenni végre, nép!
De még, ezzel nem tettetek sokat —
Akasszátok föl a királyokat!»

Nem csak Jelachich, de az Olaszországban tanyázó Radecky győztes seregei is megindulnak Magyarország szíve felé.

Mint minden forradalmat, a mi 48-as forradalmunkat is elérte, a népellenes réteg. A burzsoázia árulása után, minden 1848-as forradalom jobbra tolódik. A parasztságot és a munkásságot elárulja és leveri a polgári középosztály. Párizs, Berlin és Bécs forradalmát már rég elnémitották, az egész vonalon győzött az ellenforradalom. A magyar forradalom azonban az árulásra, Bécs erélyes katonai beavatkozására nem retten meg és nem jobbra, hanem balra tolódik. És mikor már »Európa csendes, újra csendes — Lánosz esőrg minden kézen, csupán Magyar kezében cseng a kard.« — és most lángol csak fel igazán a magyar szabadságharc tüze. Egész Európa leverte demokráciája Magyarországra tekint. Lengyel és osztrák szabadsápatos légiók szöknek át Magyarországra. A kormány megszökik Pestről. Eötvös és Széchenyi elmene-kül, de Kossuth Lajos ellenállás szervezésének élére áll és bátor egyenlősége és alakja itt mutatkozik meg igazán valódiában. Elhangzik a jelszó »Veszélyben a hazánk!« Mivel az országnak sem hadserege, sem pénze nincs, *Kossuth elrendeli a partizánharcot.*
»Hátba támadni a németet, a közlekedési vonalakat felrobbantani,

élelmiszereket erőszakkal elvenni. — fegyvergyanánt lándzsa, kasza, lejsze használandó!» És a szabadságért küzdő magyarok partizánharca megindult. Minden épkézláb férfi fegyvert ragadott, sorakozott és tódult Kossuth Lajos zászlaja alá. Semmiből teremtettek: pénz, hadsereget, élelmet, lőszert. Nem csak hogy kiverték az országból a betolakodó ellenséget, de diadalmas csaták után elérték a gyűlölt rabtartók fészke Bécs alá. A császári udvar megremült és a magyarokkal alkudozik — közben mindent megtesz, hogy az orosz cár — az akkori idők második legreakciósabb hatalma, sürgős, de nagyon sürgős segítséget adjon.

Mikor a hatalmas orosz hadsereg megindult, a magyar szabadságharcnak leverésére, az osztrák császár felbátorodott és hogy a »közös ügy« érdekét igazolja a világ előtt, kiáltvánnyal fordult a világhoz:

»Magyarországon néhány hónap alatt oly kiterjedést nyert és jelen fázisában oly határozottan viseli jellemét az európai felforgatási párt minden ereje egyesülésének, hogy valamennyi álladalomnak közös érdekében áll gyámoltani a császári kormányt azon harcában, amelyet ott a társadalmi rendnek terjedező feloszlása ellen visel.«

A két reakciós főhatalom már akkor is a »rendet, a »civilizációt« védte, a szabadságukért harcoló népeket pedig elkeresztelte »felforgatási pártnak«.

A lelkes fiatal magyar honvédladsereg még néhány sorozat győzelmet vívott ki, de a nemzetiségi hadseregek ellen és ugyanakkor az osztrák és orosz kolosszus ellen, sikeresen nem vehette fel a harcot és Világosnál letette a fegyvert.

A fegyverletétel után szörnyű megtorlás következett. Nem csak a hős 13 aradi vértanú, de a népszabadság megszállottjainak ezrei és ezrei pusztultak el az akasztófán, Pusztítással, gyilkolással és bürtönbe zárással fojtották vérbe a németek a magyar szabadságharcot.

A magyar népet elnémitették, de nem fojtották vérbe a magyar szabadság nagy népi tömegmozgalom képviselőinek: Dózsa Györgynek, Táncsics Mihálynak, Esze Tamásnak, Rákóczi Ferencnek, Petőfinek és Kossuth Lajosnak lángoló szellemét. A magyar nép Kossuth Lajost siratta és Kossuth Lajost várta vissza. Mert »*ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni . . .*« És 1894-ben, mikor Kossuth haló porait hazahozták, gyászolt és sírt az egész magyar nép. Gyászoltak ősünk is, egyesületünk megalapítói, a szabadkai Ellenzéki Kossuth Kör tagjai. — A hivatalos Magyarország élen első Wekerle kormány minisztereivel pedig tüntetően távolmaradt a temetéstől. A magyar reakció akkor sem érzett a néppel, nem vett részt gyászában!

Ez a reakció — mely gyűlölte és ma is gyűlöli a népszabadság szellemét, destruktív elemmé nyilvánította Kossuth Lajost is. A kiegyezés után teljesen csatlakozott az osztrák-német hatalmi csoportosuláshoz. Hiába volt Kossuth lángelméjének minden intelve, hiába hirdette a német ellen a szomszéd kisépekkel való barátságot. A magyar népben hiába élt a kizsákmányoló németek gyűlölete, ez a bűnös reakció, az első világháborúban a német imperialista érdekekért vitte harcba a magyar nép fiait és zúdította reá az első világháború elvesztésének minden következményeit.

Az 1848-as forradalom és az első világháború időszaka között nem sokban változott meg a magyar élet. A feudális nagybirtokrendszerhez most még az iparosodás folytán mindfelelebb tőkés kizsákmányolás rendszere is járul. Marx és Engelsz tanai, a dolgozók társadalmának kizsákmányolása ellen folytatott harc, mind mélyebb gyökerekből táplálkozott. A nagybirtokosok uralkodtak az országon, nem adtak szervezkedési szabadságot, nem adtak választójogot a parasztságnak és munkásságnak és így a nép nem szólhatott bele sorsának irányításába. A lehető legelső alkalmkor, az elvesztett első világháború után, a magyar nép ismét bebizonyította azt, hogy a haladásért, a demokráciáért, Petőfi világszabadságáért küzdő népek között, még mindig vezető szerepet játszik és első helyen van. Dózsa, Petőfi, Tancsics és Kossuth szelleme ismét lángra lobbant! *1919 március 21.-én — a magyar nép történelmének második ragyogóan fénylő márciusi napján a győztes forradalom kikiáltja a »Magyar Népköztársaság«-ot.*

Végre megvalósult 48 igazi szelleme! Valósággá vált az egyenlőség, szabadság és testvériség: megindult a szocializálás, az ezer éve áhított, megváltó és igazságos földreform! Elkészült a messzire tekintő, ma is időszerű és megvalósulásra váró terv: *osztály nélküli társadalmi, népi szocialista állam, melynek gazdasági alapja a közösségi termelési rendszer.*

A reakciós Európára ismét veszélyes, új Magyar Népköztársaságot a győztes antant-imperialista csoport kiteljesedni nem hagyta. A magyar munkásság érezte a veszélyt és öntudatára jellemző, hogy pár nap alatt, önkéntes jelentkezéssel, menetkész munkászászlóaljakat teremtett. A munkás szindikátusok aktivitásából és a július 20.-án kihirdetett általános mozgósítás után, már négy hadtestre elegendő hadsereggel rendelkezett a népkormány.

A forradalom vezetői felvették az érintkezést az oroszországi népek forradalmának vezéreivel Leninnel és Sztálinnal. Tőlük segítséget azonban nem kaphattak. Mikor az Antant elhatározta az intervenciós harcot, az orosz forradalom letörésére, Clemen-

ceau megindította a kisantant csapatait a Magyar Népköztársaság ellen és Horthy ellenforradalmát segítve, mindent megtehet, hogy Európa szívében a dolgozó nép új, szabad köztársasága meg ne vesse lábát.

A fiatal magyar néphadsereg felvette a harcot a románokkal, a csehekkel és az ellenforradalmárokkal szemben is vitézül harcolt. A hátrakelt sereg 8 hadosztályból és néhány önálló dandárból állott, melynek vasművász, tanoncok, bányász és földműves proletár katonái, a volt császári és királyi ármádiát megszegyenyített vitézséggel védték a forradalom vívmányait. A kimerült ország azonban nem bír a nép árnlóival szemben és a hatalmas és győztes kapitalista világ imperialista blokkja ellen is komoly ellenállást kifejeiteni.

Megbukott tehát az 1919-es kísérlet is a 48-as forradalom vágyainak: a népszabadságnak, az egyenlőségnek, a népek szolidaritása új szellemének és az új, igazságos gazdasági rendnek megvalósítására.

Jött ismét az ellenforradalom, még nagyobb düllhel a fehér terror, a szabadság helyett, a várva várt földosztás helyett, a régi béklyó: a nagybirtok, a tőkés kizsákmányolás és a kevély, úri magyarság. És jött ismét a régi ellenség, jött ismét a német barátság. Hogy ennek a terrornak milyen következménye volt, tapasztaltuk már mi is, a második imperialista világháború folyamán, azokból az eseményekből, melyeknek már mi is nem csak szemtanúi, de részesei is voltunk.

Közben a haladás és a szabadság eszméjét a szláv népek vették át, és vitték győzedelmesen a megvalósulás felé.

A jugoszláv népek március 27.-je valósította meg azokat az egyetemes néptörekvéseket, melyekért a magyar is évszázadokon keresztül harcolt, mely néki egész a második világháború befejezéséig nem sikerült.

A jugoszláv nép márciusának jelentőségét ma még teljes horderejében felmérni alig tudjuk. Látjuk és tudjuk azonban, hogy ezen a napon ismét felragyogott a csillag, március csillaga s a népek hajnalcsillagaként világít mind fényesebben.

Kis nép volt a magyar 1848-ban és 1919-ben, de a nagy népek demokratikus harcainak élén állt. »Emelje fel lelkeinket, hogy mi vagyunk a lámpafény« írta Petőfi 1844-ben. Nem csak az akkori társadalom nagy tudósai és tanító mesterei Marx és Engelsz, de Európa minden szabadságszerető népe, a magyar nép győzelmét áhította. Az első misztifikáló világháború után pedig 1919-ben, a hatalmas orosz nép után, a magyar volt az egyetlen európai nem-

ezt, aki a népszabadságnak és a világszabadságnak szent ügyéért kardot ránt és utat mutat.

Kis nép volt a jugoszláv nép is 1941-ben, de március 27.-én, mikor szembeszállt az európai népeket sorba leigázó náci-fasizmus hétéfejű sárkányával, nagy, hatalmas és a világot bámulatba ejtő néppé nőtte ki magát. 1941-ben és az ezt követő négyéves szabadságharc folyamán, egész Európa leigázott népeinek demokráciája a jugoszláv népre tekintett, annak emberfeletti harcát és hőstetteit csodálta, tőle vett erőt és bátorítást saját szabadságának kivívására.

Büszkék vagyunk tehát márciusra, melynek forradalmi népmozgalmaiban a két testvérnép a világszabadságért küzdött és végre egymásra talált.

Kötelességünk tehát őrizni és ápolni, fejleszteni március emlékét. Harcolnunk kell, hogy az ezeréves elnyomatás által kitermelte ellentéteket örök időkre eloszlassuk. Harcolnunk kell, hogy most, amikor megvalósul a nép vágya, az örök március életre keltett vívmányait mindkét nép háboríthatatlanul élvezni tudja! Harcolnunk kell Petőfi szellemében, míg be nem teljesedik a leg-szentebb vágy:

»Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jógnak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Fagyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megáljunk.»

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

KORUNK SZINHÁZKULTÚRÁJA

Irta: Lévay Endre

Az emberi kultúra nem a kiváltságosok, hanem a legszélesebb néprétegek tulajdona (Lenin). E meghatározás kiindulási pontunk szilárd alapja, mert megjelöli a szemléletet és a feladatot. Ez a szemlélet azt tanítja, hogy a társadalom helyes fejlődése mondhatni, elsősorban a jól irányított kultur-politikai munka eredményeitől függ, mert éppen ez a munka az, amely tudatosítja a munkásosztály nagy történelmi szerepét a gazdasági, társadalmi fejlődésben. Ez viszi közelebb a dolgozókat saját problémáik megismeréséhez és rámutat azokra a nagy lehetőségekre, amelyek a demokratikus fejlődés során elérhők állanak.